

A tisztább városért: Problémás területek és azok lakói a helyi politika és közigazgatás szempontjából

Mgr. Lucie Galčanová

Mgr. Vacková Barbora, PhD

Mgr. Hofírek Ondřej

A reprodukció és társadalmi integráció kutatóintézete
(IVRIS, 2005-2011), Szociális Tanulmányok Kara, Masaryk
Egyetem, Brünn

A szociális kirekesztés és a térbeliség

A multidimenziós **szociális exklúziót** úgy határozhatjuk meg, mint a forrásokhoz, esélyekhez, társadalmi pozíciókhoz való korlátolt hozzáférhetőséget, ez a viszonyokon alapuló, relációs hozzáállás

- A szociális ellenőrzés és felügyelet mechanizmusa (a kirekesztettekkel szemben)
- A szociális integráció mechanizmusa (a hegemon csoport belsejébe irányulva), negatív kiválasztás „másokkal”, a „többiekkel” szemben

Szociális kiválasztás mint folyamat – kölcsönös szociális pozíciók rendszere, melyeket diszkurzív módon szerkesztenek, produkálnak és reprodukálnak – konstruktivista hozzáállás

A szociális kirekesztés térbeli aspektusa – nem önkéntes (nem akart, kikényszerített) lakhatás olyan környezetben, mely hátrányokat okoz a lakosságnak, az infrastruktúra problematikus hozzáférhetőségével / hiányával, beleértve az alapvető komfortot (gáz, melegvíz, közlekedés, üzletek, iskolák, egészségügyi intézmények)

Állami szint – jogi és gazdasági keret, szociális állam és foglalkoztatási politika, neoliberális lakáspolitiká – a „szociális lakás” hiányzó definíciója, a felelősség áthárítása a községre

A kutatás célja, kutatási kérdések

Cél: megérteni a folyamatot, mely által a szociális inklúzió tágabb politikája transzformálódik a helyi szintű politikai és adminisztratív gyakorlatba

Kérdések:

- A helyi politikusok és hivatalnokok hogyan értelmezik és definiálják az ún. „problematikus” szociálisan-térségileg kirekesztett területeket? Hogyan határozzák meg ezzel szembeni stratégiájukat, és hogyan legitimálják azokat?
- Milyen kép alakult ki a „szociálisan kirekesztettekről” a narratív gyakorlatban, valamint az ezekkel kapcsolatos tárgyalások és interakciók értelmezésében?

A kutatás módszere

Kvalitatív félig-szerkesztett beszélgetések és nyílt mélyinterjúk a községek politikai képviselőivel (polgármestereivel), a helyi politikusokkal, adminisztratív dolgozókkal, nonprofit szervezetekkel és más, a térségben működő alanyokkal

- A kutatás 12 cseh és morva településen folyt le 2009-ben

Állami és helyi szint

- Politikusok és önkormányzati dolgozók
- Nyilvános politikai diskurzus („minek kellene lennie”) és gyakorlati diskurzus („mi lehetséges az adott körülmények között”)

A diskurzív praktikákat („ahogyan beszélünk”) szociális praktikának érzékeljük – szociális és materiális struktúrákban vannak rögzítve

A kutatás elméleti háttere

Purifikáció elve

- Az integritás megtartása a másság csökkentésével
- Richard Sennett

Fegyelmezés elve

- Az egyén fegyelmezésének módszerei – kiképzés, ellenőrzés
- Michel Foucault

A tiszta és nem tiszta kategóriája

- Erkölcsi jelentőségük és rétegződési szerepük
- Mary Douglas, David Sibley

Az urbanizáció folyamata mint a modernizációs terv része – a város mint tiszta és biztonságos térség

Gazdasági-szociális háttér

A lakhatási politika felelősségének átvitele elsősorban a települések szintjére: a szociálisan kirekesztettek elhelyezése/kihelyezése elsősorban a helyi önkormányzatok szintjén történik, melyek a probléma megoldásában gyakran tanácstalanok

Államosítás – A lakások állományának privatizációja

- Magántulajdonosok, lakók (szövetkezet, lakóközösség)
- Magánvállalatok

A kihelyezés kockázata – a „szennyezett” térség megtisztításának igyekezete

Területek

- Különböző területek, ami a város egységében való elhelyezkedésüket illeti (a központtól a peremvidékig) és kiterjedésük nagyságát illeti (egyes házak, utcák, több utcából álló területek)
- Nem rendbentartott területek, tervezett aszanáció és fokozatos revitalizáció
- **A vizualitás problémája** – a terület problémásságának érzékelése egyenes arányban van annak láthatóságával, illetve központhoz közeli elhelyezkedésével

Luňákovo példája

- *Vonaton érkezett ide? Látta azt a borzalmat?*
- *Melyik irányból jött – az állomás felől? Akkor akár fotót is csinálhatott róla!*

A lakosság mint a terület része

A terület és a lakók azonos leírása: piszkosak, zavaróak vagy egyenesek veszélyesek, zajosak

- A „tisztaság/tisztátlanság” morális kritériumainak alkalmazása (Douglas, Sibley)

„A nyilvános térség szennyezettsége”

- Szerepének különböző felfogása
- Az „őgyelgő munkanélküliek” és a „rendes járókelők” közötti konfliktus

A „megtisztítás” stratégiája mint a másság eltávolítása az egész integritásának megőrzése érdekében (Sennett)

A problémák meghatározása és azok okai (nemcsak) hivatalnokok és politikusok szemével

- **Vizualitás** („a probléma láthatósága”, devasztáció, félelem a szociális „fertőzöttséggel” szemben)
- A lakosság etnicitása mint a probléma „gyökere” – a másság érzékelése mint a szociális valósággal való bánásmódot megkönnyítő kategória – ennek a hozzáállásnak a problematikusága maguknak a vitapartnereknek a szemében, a „hogyan beszéljünk és ugyanakkor ne a romákról beszéljünk” probléma közös megértésének előfeltétele
- Kontraindikáció a nem etnikai alapú jelentés követelményében (általános panasz : *„Nem szabad a romákat számolni a népszámlálásnál, de aztán úgymint kérjük tőlünk a számadatokat”*), de **az állami inkluzív politika etnikai érvényesítése**

A lakosság a területen kívül – kapcsolat a hivatallal

A közvetítő fontossága – a terület belső struktúrájának és közösségének keresése

Találkozás a hivatalokban – a „rejtett gazdagság” elképzelésének problémája gyakran a vizuális értékelés alapján

- Az ügyfelek gyakran *„nem úgy néznek ki, hogy anyagi szükségét szenvednek”* és találkozunk az egyedülálló anya *„típusával”* – azzal a referens kategóriával, mikor *„az egyedül családot fenntartó anyán látszik, hogy segélyből él”* – a szükség vagy szegénység mint állapot, amelynek láthatónak kellene lennie, a felismerhetőség követelménye
- A (többség szemszögéből) látványos fogyasztási mintákat nem a szociális kirekesztettség problémájának részeként érzékelik, hanem ezek erősítik az elképzelést a meg nem érdemelt támogatásról – **a jogosultság határai**

Véggövetkeztetések

- A helyi szereplőknek meg kell oldaniuk a helyzetet, melyben a de-etnizált állami szociális politika, kihagyva a szociális integráció térségi aspektusát, intézmények és programok által valósul meg, melyek az ügyfelek etnicitásán alapulnak – erősödik ezzel az etnikus kategóriákban való gondolkodás, és azok tartalma a „józan ész” és az általánosan megosztott előítéletek területén.
- Helyi szinten vannak meghatározva **a felelősség határai**, melyekben főszerepet játszik a tulajdon, a szociális rendszer és segély kihasználásának igényeire való **jogosultság határai** – a szükségben lévők felfogása mint megérdemelten / nem megérdemelten szegények, és etnizált kategóriák alkalmazása.

Köszönöm a figyelmet!

Kérdések és kommentárok:

- galcanov@fss.muni.cz

Választott szakirodalom:

- Douglas, Mary. 2002. *Purity and Danger*. London, New York: Routledge.
- Foucault, Michel. 2003. *Myšlení vnějšku*. Praha: Herman a synové.
- Foucault, Michel. 2007. *Security, Territory, Population*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Sennett, Richard. 1996. *The Uses of Disorder*. Personal Identity and City Life. London: Faber and Faber.
- Sibley, David. 1997. *Geographies of Exclusion, Society and Difference in the West*. London: Routledge.